

Fusta de Nobel Aparegut a El Punt/Avui el 28/04/2012

El famós premi que atorga l'Acadèmia Sueca provoca sovint polèmica. La literatura i –sobretot– la pau són categories particularment propenses per a les interpretacions subjectives. No hauria de passar el mateix amb les disciplines científiques, una de les quals, la biologia (medicina) compta amb guardonats de la talla indiscutible d'un Pavlov, Koch, Golgi, Ramón y Cajal, Laveran, Fleming, Florey, Krebs, Ochoa, Jacob, Monod o Szostak. Hi ha hagut casos en què el Nobel ha tercerejat –sàviament– en una atribució discutida, com ara la del descobriment del virus del VIH, feta per investigadors de l'Institut Pasteur i escandalosament apropiada per un grup de recerca americà el director del qual no mereix ser citat aquí (l'any 2008 el Nobel va correspondre finalment a Luc Montaigner i Françoise Barré Sinoussi, els veritables codescobridors). En altres casos, la importància de la descoberta ha servit de sordina per una atribució com a mínim opinable. És el cas del Nobel de 1962, atorgat a M. H. F. Wilkins, J. D. Watson i F. H. C. Crick pel descobriment de l'estructura helicoidal del DNA. La peça fonamental del trencaclosques, unes imatges d'alta qualitat de difracció dels raigs X, la va fer en realitat una altra persona, Rosalind Franklin, i Wilkins la va compartir amb Watson i Crick sense el consentiment de Franklin. El fet que Franklin morira quatre anys abans de la concessió del Nobel –que mai no s'atorga a títol pòstum– no ha permet resoldre el dubte de si li hagueren concedit aquesta distinció *ex aequo* amb els seus companys masculins si les elevades dosis de radiació amb què va treballar tota la seua vida no se l'hagueren endut massa aviat.

I és que no deu ser gens fàcil això de decidir qui es mereix un Nobel. No m'agradaria estar en la pell dels membres de l'Acadèmia Sueca que, cada any, han de decidir qui ha fet una contribució decisiva per a la ciència i qui *només* una de molt important.

Però una cosa és el dilema a l'hora de triar entre investigadors consagrats de reconegut prestigi i l'altra la usurpació parasitària del treball dels subordinats. I és que molts dels que ens dediquem professionalment a això que en diuen investigar hem trobat, en el Nobel de 2011, una errada d'una importància insòlita fins ara en els annals de l'Acadèmia. Jules Hoffmann (antic president de l'Acadèmia Francesa de Ciències) ha estat guardonat amb el Nobel de Medicina per les seues aportacions sobre la immunitat innata a la mosca del gènere *Drosophila* i, per extensió, a la resta dels animals, nosaltres inclosos. Ara s'ha sabut que la contribució principal de Hoffmann ha estat, en realitat, fer la guitza a la recerca duta a terme per Bruno Lemaitre, investigador postdoctorat a Estrasburg i veritable autor dels resultats principals que l'Acadèmia ha considerat que valen el Nobel de Hoffman. La descoberta és realment meritòria, el descobridor és, però, un altre. En les múltiples entrevistes que han resultat de tot aquest *affaire*, el decebut Lemaitre hi apareix com una persona tímida, tot i la contundència de les seues argumentacions contra el paper de Hoffman, a qui descriu com un expert en màrqueting, més que en immunologia... Lluny de desautoritzar-lo, d'altra banda, Hoffman es desfà en elogis quan parla del seu jove col·laborador, però dóna dos arguments significatius per justificar l'exactitud del premi rebut. Primer: tot treball científic és el resultat d'un colossal esforç de grup. Segon: empra –o se li atribueix, no és clar– una frase llatina per

il·lustrar la irreversibilitat del veredict: *Roma locutas, causa finita*. Ja està fet, vaja.

Lemaitre, d'altra banda, ha posat en marxa una pàgina web (<http://www.behinddiscoveries.com/>) amb la seua versió dels fets, que ningú no ha rebut fins ara, i que compta amb dades detallades que indiquen que ell va fer pràcticament tota la feina. Quant a Hoffman, Lemaitre escriu a la seua web: "Jules never provided any ideas for my project, being very far from the realities of experimental bench work" (Jules mai va proporcionar cap idea per al meu projecte, estava molt lluny de la realitat del treball experimental a la taula del laboratori).

Deu haver molt pocs investigadors que no hagen somiat mai rebre un premi Nobel, encara que siga breument i amb plena consciència de la improbabilitat de que el preuat guardó es materialitze (què és sinó, un somni, finalment?). El que fa ràbia no és que l'investigador corrent –com el que escriu aquestes ratlles– no rebrà mai un Nobel –amb tota justícia, quant a mi–, sinó que aquestes errades en l'adjudicació tenen, més enllà del drama personal per als afectats, efectes que van més lluny. Atorgar-li un Nobel a l'investigador equivocat és un reflex, un aparador del dia a dia en la major part dels laboratoris del món. És una confirmació del que passa i un recordatori del fet que continuarà passant. Una constatació que la jerarquia –sovint mal vista en l'ambient acadèmic– es camufla sota una aparent cohesió d'equip que amaga una cosa perillosament semblant a una estafa piramidal. En molts –massa– equips de recerca, els que més treballen són els que menys compten a l'hora de valorar la dimensió de les descobertes. Els que es troben a la base de la piràmide –estudiants, postdocs– produeixen; els de la zona mitjana –investigadors de base, professors titulars d'universitat– coordinen el treball des dels seus despatxos, sempre adjacents als laboratoris. És divertit constatar com aquests investigadors intermedis només es posen la bata blanca (decorada per a l'ocasió amb un parell de bolígrafs a la butxaca a nivell de la pitrera, equivalent acadèmic de les medalles castrenses) quan ve –diguem-ne– Punset a enregistrar un programa al labo. Però a Punset tots aquests només el poden saludar de passada, perquè a qui li farà l'entrevista el famós divulgador no serà a cap d'ells, sinó al peix gros del cim de la piràmide, el mateix catedràtic seductor qui, la vespra, li ha demanat amb una certa angoixa al més eficaç dels seus becaris un resum comprensible de les descobertes de l'*equip*, per contar-les amb molt d'èmfasi a un sol·lícit entrevistador. Arribats a aquest punt, suposo que no cal dir qui dels dos, catedràtic o estudiant, té fusta de Nobel.

Manuel Porcar